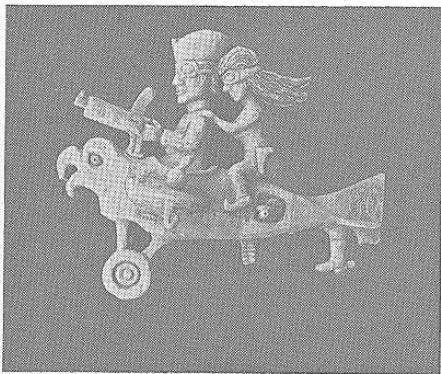

LITER
SALAT 10BEOGRAD,
DONJI DORČOL, PRED PONOĆ.

Kada se u kasne večernje sate ili čak oko ponoći spuštate na Dorčol (dan još nije odahnuo od toplote a svežina noći nije prodrila do njegovih prizemlja), iznenada vas zapahne mirisan dah Dunava; jedno olakšanje vode koja se sad lagano hladi, meša i ponovo vraća svojoj prirodnoj temperaturi. Jednovremeno i sve mlado šiblje i drveće oko njegovog korita, mlade vrbe i trava, takođe oslobađaju svoj miris, miris pupoljaka i lišća, mladog pruća i cveta, pre no što će se sasvim zatvoriti posle ponoći.

Izmešana, ova dva mirisa šire se preko korita reke, zahvataju obalu, puze po njoj, napreduju, tražeći što veću odušku, i tako stižu do donjeg Dorčola, Solunske, Tadeuša Košćuškog, Banatske... do solitera i kuća okrenutih prema reci, stiže do onih, najzad, koji miris reke prepoznaju i koji će ga željno i oduševljeno udahnuti, a potom se i malo zadržati, da ga u miru duže dišu, sećajući se detinjstva ili onog slobodnog doba mladosti kada su čitav dan i noć provodili na reci; udišu ga pre no što će otvoriti ulazna vrata kuća i nestati u mraku hodnika i soba.

ULCINJ. VELIKA PLAŽA. AVGUST.

Usred podnevne vreve i komešanja stotine kupaca na obali i u plitkom moru, usred tog mnoštva u kupacim kostimima, raspomamljenog i nehajnog, na temperaturi od 40 stepeni, pojavljuju se, koračajući između razodenutih i opruženih tela, četiri postarija čoveka (muslimana), odevena u crna odela i bele košulje zakopčane do grla, u crnim lakovanim cipelama i čilbarskim muštiklama među prstima, sa crvenim fesovima na glavi, napredujući lagano, sa приметnom radoznaloš-

ću, ali i nekim dubokim unutrašnjim nemiro.

Ista su to ona četiri stara »pomorca«, »trgovca«, četiri »gazde«, kako ih meštani nazivaju, koje smo već prethodnog dana videli gde sede, svaki za sebe, ali jedan pored drugog, za zasebnim malim stočićima, sa jednom stolicom, ispred dve kafanice, jedne do druge, u glavnoj ulici starog grada, takođe usred podnevne pripeke, kad još jedva jedna uska senka postoji na ulici, uza zid, koju oni upravo koriste, ali uprkos kojoj, pripeci, svet prosto gamiže u svojoj žurbi da nešto nabavi ili svrši ili se o nečem obavesti, dok ova četiri stara čoveka, mirno piju crnu tursku kafu, uz ledenu vodu i ratluk, posmatrajući čitavu tu vrevu sa raspoloženjima koja uzdržavaju.

MONTE KARLO. AZURNA OBALA.
JANUAR.

Otkad sam otkrio da sunce između 13 i 16 časova sija pravo u sobu kroz veliki »francuski« prozor, nalazim savršeno zadovoljstvo u tome da sednem za mali pisaći sto koji je tik iza prozora — pošto ga širom otvorim — tako da me zraci obasipaju i greju lice i čitav prednji deo tela, dok za to vreme gledam prema pučini koja se krajičkom vidi iza borova ili jednu stranu uske ulice ispod hotela sa drvoredom pomorandžinog drveta.

Ponovo nalazim zadovoljstvo u blagom januarskom suncu, na nov način, sedeći na jednoj maloj kamenoj klupi u uličici ispod hotela, prepustajući se njegovoj toploti, u podne malo jačoj, dok me ne zamori. Po ivicama trotoara nižu se tanka drveta pomoranži — ista ona koja sam gledao iz sobe — sa kupastim krošnjama punim zrelih plodova. Izgledaju mlada, a uistinu su dugo negovana, kresana i podupirana, da bi dostigla visinu normalnog drveta i mogla krasiti ulicu.

KOSOVO POLJE. JUL. PREDVEČE.

Kao što leti nad Dubrovnikom nebo ispunjavaju unakrsni letovi bezbrojnih lasta, a naročito s večeri, kad njihova množina i cvrkuti dostižu zaglušan šum talasa što se lome o stenje podno grada, tako nad Kosovom lete i sleću — u stvari, padaju u jatu posle kratkog leta — stotine vrana; udružujući se u letu, sačinjavajući čitav oblak, gust i dug, crn, koji kao da nema kraja, zatamnjuju za časak nebo i zaglušuju besomučnim graktanjem sve ostale zvuke, da bi se, ubrzo, raspršile, brže no što su se sakupile, zamukle i popadale po grupama na sve strane, na jednom pitome i bezopasne, kao da im je taj trenutak ludosti bio dovoljan da iskaše svoju prgavu ćud.

PEĆ. JUL. VEČE, NOĆ.

Kad sedne sunce, mirisi poteku. Kad padne noć, mirisi se oslobađaju i pođu. To je, najpre, mešavina blagog mirisa dima, mirisa pečene paprike, odnosno čunura, zatim loja sa roštilja i izgorelih okrajaka mesa (čevapčića, ražnjića).

Predveče, kada se pekarske peći otvore, prevlada miris toplih lepinja i svežeg hleba, prijatan i blago nadražujući; izjutra takođe, što daje pečat čitavom danu.

Noću, međutim, u svim mestima Me-tohije, zavlada svežina, naročito u Peći, koja dolazi s polja i planina, iz klanaca i brzih hladnih rečica što protiču u okolini ili kroz grad. Ova svežina je nezamenjiva.

BUDIMPEŠTA. MARGITSIGET. AVGUST.

Iza starinskog zdanja hotela »Margitsiget«, na istoimenom dunavskom ostrvu, podno samog centra Budimpešte, pod ogromnim platanima, nalazi se letnja restoracija hotela, a do nje velika poslastičarnica. Poslastičarnica je odeljena od restoracije veštačkom ogradom načičkanom saksijama sa cvećem. Ali, kao da se to cveće odnosi samo na poslastičarnicu, gde su inače i stolovi i stolice nežniji i lakši no u restoraciji. Izgleda da je prednost restoracije samo u tome što je ispod ogromnog razgranatog platana koji obezbeđuje gušću senku, dakle veću hladovinu, no što je obezbeđuju platani koji natkriljuju poslastičarnicu.

U stvari, svežinu usred zaparnog avgustovskog dana, donosi blizina Dunava i prostrani goli zatravljivi teren što se pruža iza hotela i preko koga ta svežina slobodno struji, miri, stižući sa obe obale ostrva. Tu vazduh zaista neprestano teče; i to se skoro vidi na travnatog čistini iza platana, odjednom obasjanog suncem, u sjaju, preko koje niko ne prelazi, ali koja neodoljivo mami. Nežna engleska trava potpuno se izgubila na blještavom dnu te vazdušne reke koja je sve poplavila i samo udaljeni ivični žbunovi, lako pomeranje njihovog lišća, otkrivaju da u toj prozirnosti nešto odista struji.

Kao da se čitav park sa kupalištem »Palatinus« i tenis-placovima kreće Dunavom ili čak ispod njegove površine. Pa ipak, blizina vode se ni ne sluti, kao što se za časak gubi i predstava gde se za pravo sama pojava zbiva.

Ova restoracija pod platanima i ova poslastičarnica u parku, travnjak i žbunovi, blizu prisustvo reke, čitav ovaj ambijent, uistinu su jedan srečno nađen — model. Model potekao u Budimpešti ili Engleskoj, svedjedno) koji je svakako bio uzor onim mnogobrojnim poslastičarnicama i restoracijama i tenis-igralištima širom bivše Austrougarske, u stvari svim većim i manjim gradovima u njoj, koji su ga kraj svoje reke i u svojim parkovima istim takvim ostvarili, samo u manjim razmerama. Tako i danas, kao i pre rata, u mnogim parkovima Vojvodine, imamo očuvane, uprkos svemu, ove male parkove sa restoracijama, poslastičarnicama, sportskim igralištima, a najviše i najpre u onim mestima gde uz to postoji i izvor mineralne vode, obično jedne, gde, dakle, u parku postoji još i zdanje kupališta-hotela, kao što je slučaj u Staroj Kanjiži, i kao što je, uostalom, slučaj i sa Margitsigetom, gde takođe postoji izvor tople lekovite vode i gde sadašnji hotel izgleda kao da je nekad bio banjsko zdanje.